

делује у мноштву супротстављених захтева који се пред њега постављају. Крста Поповски у роману *Ина* приказује и једну и другу врсту тих захтева, те тако с једне стране разобличава усиљену модерност и вештачку комплексност, док с друге указује на опасност од свеопштег упрошћавања и банализације. Истина се проналази „негде између” и једноставна је попут фразе која се у роману лајтмотивски понавља – „уметност почиње тамо где престаје живот”. Поповски у својој прози успешно преиспитује дату мисао показујући шта значи дубинско захватање у живот са поново оживљеном страшћу. У свом новом роману подсећа читаоце на заборављену вештину једноставности, како у уметничком стварању, тако и у животу.

Сања ВЕСЕЛИНОВИЋ

КРУГ МЕТАКРИТИЧКЕ КВАДРАТУРЕ

Марко Паовица, *Метакритички излети*, Српска књижевна задруга, Београд 2017

Књига *Метакритички излети* четвороделно је конципирана, ако изузмемо уводну белешку, библиографију, индекс имена и белешку о аутору. Кроз сегменте „Погледи”, „Прегледи”, „Портрети” и „Књиге” Марко Паовица доноси одабране „огледе и осврте”, који представљају резултат његовог „проучавања савремене српске књижевне критике”. Иако није „систематски” приступио истраживању, може се рећи да је успео да адекватним и добро организованим избором илуструје своје „континуирано интересовање” за одређене проблеме и теме српске књижевне критике, почев од 1991, којом је датиран најстарији публикован текст, па до 2017. године.

Од четрнаест „огледа и осврта” који се баве поетолошким, методолошким и периодизацијским питањима, те ставовима критичара и критиком конкретних монографија, издваја се и један прилог о општим и актуелним проблемима савремене критике. Ради се, наиме, о „Фрагментима о критици”, где се преиспитује који су задаци критике, каква је њена судбина у контексту постмодернизма и која је улога критичара у датом тренутку (1996. године). У овом краћем осврту проналазимо, дакле, заметке многих метакритичких промишљања господина Паовице, који су развијени у осталим сегментима књиге. Заступајући став по којем је „задатак критике да пронађе пут до средишта дела, декодира његову шифру и омогући интерсубјективни сусрет на темељима сагласности заједничког искуства”, аутор се суочава са новонасталом ситуацијом:

„проблемом заокупљености критике самом собом”, тј. „ишчезавањем предмета критике”. Узроке проналази у „поетичком знању” које „оба-вија 'причу’”, а тему редукује на „повод аутореференцијалног приповедања које се пита о своме когнитивном статусу и општим условима сопственог постојања. Постмодерно дело као да бива само себи довољно, критику доводи у неугодну таутолошку позицију, присвајајући њен предмет”. У том смислу, аутор је детектовао да је и позиција критичара (али и критичара критичара) постала упитна и да је треба другачије сагледавати, у складу са новим духом времена. Отуда Марко Паовица у коначници текста наводи сетни и иронични *post scriptum*: „Ко пише критику критике, ко пише критику, ко ма шта пише док му у прозор, рецимо, веје снег – недостојан је Божје милости”.

Покушавајући да, насупротив „немилости” сопствене позиције, ипак осмисли и оправда значај критичара, па и метакритичара, аутор предано, детаљно, па и храбро, али аргументовано, улази у преиспитивања и анализу критичке мисли својих савременика. У том смислу, најобимнији и најдрагоценији део књиге јесу „Погледи”, саткани од три целине: „Ка авангарди 'без обала’”, „Промоција и рецепција српске постмодернистичке прозе” и „Српско становиште и српски културни образац”.

Структуришући свој први прилог кроз три етапе („Вокација и мотивација”, „Избор и класификација” и „Ауторство реконструкције”), аутор анализира *Анџолоџију српске авангардне њриповејке* (1989) Гојка Тешића и указује да се „питање жанровско-типолошке и библиографско-хронолошке проблематике може сматрати успешно решеним”, те да то публикацији даје „профил критичког издања”, међутим, да се ипак треба суочити са бројним другим проблемима које доноси овако замишљена антологија. „Тешко је сачинити антологију српске стриктно авангардне приповетке, јер такав тип приповетке у нашој прози двадесетих очигледно – не постоји”, будући да се гест „дискретне авангардизације модернизма” не може сматрати легитимним. Такође, антологичар не даје адекватну „семантизацију оквира у процедури аргументације”, те није довољно методолошки убедљив да би извршио адекватну „књижевноисторијску ре/валоризацију”. Најпосле, може се рећи да „модернизам не произилази из Винаверове авангардне иницијативе”, „као што ни авангардни покрети... не проишходе из модернистичке поезике Црњанског и Растка Петровића, односно да с том поетиком немају никакве битне везе”.

Скретањем пажње на слаба места *Анџолоџије српске авангардне њриповејке*, Марко Паовица указао је имплицитно на корене олаког и пренагљеног поимања постмодернизма. У наредној целини, с поднасловом „Српска постмодернистичка проза у огледалу књижевне критике, поетолошке рефлексације и аутопоетичке свести”, пореде се авангарда и постмодернизам, са циљем да се укаже како „духовно порекло постмо-

дернистичке поетике” не може бити авангарда. На том трагу, теоријске и критичке поставке Александра Јеркова, особито када је реч о *Анџиологији српске њрозе њосџмодерноџ доба* (1992) добијају своје утемељење. „Сажимајући обимну теоријску литературу, Александар Јерков се, поред осталог, осврће и на историју идеје модерног да би, оцртавши историјску и поетичку раслојеност појма модерне, синтетички утврдио типолошку тему три модернитета – хришћанског, нововековног и радикалног.” Метакритичар му у контексту одређења постмодерне као периодизацијске категорије замера што „из разумљивих, мада не и сасвим оправданих разлога – највише заобилази ауторе, дела и поетику стварносне прозе као доминантне прозне варијанте која непосредно претходи постмодернистичком таласу осамдесетих и с неизбежним поетичким модификацијама с њим до данас коегзистира”. Поред осталог, студијом је обухваћено и објективно поређење двојице критичара (Александра Јеркова и Милана Радуловића), а указано је и на ставове неких од најрелевантнијих критичара постмодерне, попут Михајла Пантића, Предрага Марковића, Васе Павковића, Желидрага Никчевића, Саве Дамјанова, Бојане Стојановић Пантовић, Душице Потих, Ненада Шапоње, те на мишљења учесника неколико скупова и темата, као што је, примера ради, *Савремена српска њроза – ениџма њосџмодерне и њосле* (1993).

Трећа студија „Погледа” јесте подробна расправа о књизи *Дух самојорицања* (2011) Мила Ломпара. Један од повода за Ломпарово претресање питања српске културне политике и заступања „српског становишта” био је, поред осталог, извештај *Полиџике* (10. 12. 2010) „о промоцији књиге ’Укус, митови и поетика’ Миливоја Солара, објављене исте године у београдском Службеном гласнику... Службени гласник није приватни него привилеговани државни издавач, онда посредовање ових сазнања има облик српске културне политике. Отуд следи да је интерес српске културне политике у томе да она усвоји не само сазнања него и интересе хрватске културне политике... Ломпар показује у којој су мери актуелни судови хрватске знаности о књижевности на које се позива Солар, екстремно посесивни и злонамерно извитоперени.” Стога, неадекватно вођење или непостојање српске културне политике има за последицу „одсуство изузетних личности у јавном простору”, „напуштање српског становишта у корист југословенског”, „спор око националне припадности дубровачке књижевности” итд. Као предуслов да се предузме дезинтеграција српске културе, неопходна је најпре саморефлексија, а затим и помирење националног и модерног. Такође, пресудну улогу имала би српска књижевност, која „од свог настанка носи, уз естетску, не само друштвену и ширу културну улогу него поседује и наглашену димензију непрестаног исходишта национално-историјске свести и, тим самим, функцију чувара националног идентитета”. У свим овим настојањима Паовица се апсолутно слаже, потцртавајући да Ломпар

„показује раритетну интуицију за препознавање пресудног историјског тренутка и његовог налога”, те је последњи тренутак да се нешто уради по питању очувања и неговања српског становишта. Једино над чиме сумња када је реч о „тројном обрасцу српског националног идентитета” (Срби православне, католичке и исламске вероисповести) јесте „шта би већински Срби требало да учине како би поново постали привлачни иноверној језичкој браћи?” Можда баш треба да осмисле сопствену културну политику и окрену се вредностима сопственог наслеђа. Најједноставније говорећи, без самопоштовања (као једне од последица саморефлексије) вероватно је да се не завређују поштовање и наклоност.

Исцрпљујући први фрагментат *Меџакритичких излеџа*, којим је обухваћено готово пола књиге, можемо се осврнути и на нешто другачије метакритичке теме Марка Паовице. У самом језгру књиге, међу „Прегледима”, јесте и најобимнија студија (практично књига у књизи), под насловом „Стари и нови мисионари. Српска дневна књижевна критика данас”, која безмало представља нацрт за потенцијалну *Историју српске дневне књижевне критике друге њоловине 20. века*. На махове полемишући са двотомном *Историјом српске књижевне критике* (2008) Предрага Палавестре, аутор се осврнуо како на проблем дневне критике у нас, тако и на чак 96 критичара и критичарки (од Мирослава Егерића до Саше Шмуље) који су неговали и заступали овај жанр. Иако важна, јер прати савремене токове књижевности, дневна критика суочена је са барем два проблема: стереотипно се сматра „продуктом за једнократну употребу” и има „већински дебитантски статус”, будући да је пишу махом почетници јер је „већ деценијама сувише често напуштају бројни суверено осведочени и успешно опробани аутори”.

За разлику од панораме у којој су представљени дневни књижевни критичари, сегмент „Портрети” даје увиде у личности и дела Борислава Михајловића Михиза („Песник и глумац међу критичарима”) и Божу Копривице („Солилоквијум у девет бдења”). Марко Паовица у овом сегменту је надахнут и пише нешто питорескнијим стилем но што је чинио у претходним поглављима. Примера ради, за Михиза каже да „развија чаробну тканицу свог читалачког доживљаја”, а код Копривице истиче „серију његових негативних критика”, сабраних у књизи *Не, или њрсиом у срце ѓрешке*, не би ли се посебно осврнуо на његов „спортски жаргон”, а нарочито „фудбалску терминологију”, коју уводи у језик књижевне критике.

Конечно, последњи део под насловом „Књиге”, чини седам класичних краћих приказа књига: *Оџисци* (1996) Живорада Стојковића, *Миодраџ Павловић – Похвала свејлосији* (2002) Павла Зорића, *Основа и њрича* (2002) Марка Недића, *Модерниџеџи и џтрадиција* (2002) Милана Радуловића, *Из неизречја у реч* (2016) Радивоја Микића, *Од сџиха до сџиха* (2014) Михајла Пантића и *Књиџа-Боџ* (2012) Кристијана Олаха.

У само пар синтетичких реченица или закључних коментара Паовица прецизно одређује значај књига о којима пише или критички допринос аутора: „Трајнија вредност ове књиге (*Ошисци*) је у реткој јасности интелектуалног говора и сугестивности обраћања колико и у истини, или моралном императиву њихове поруке“; код Стојковића истиче „креативна прожимања теоријских и методолошких полазишта Аверинцева, Пулеа и Гадамера“, у којима „налази један од најчешћих и најпоузданијих ослонаца у есејистици самог Павловића“; код Марка Недића подвукао је „осећање естетске вредности као подразумевљивог услова његовог критичког оглашавања“; над књигама Милана Радловића пита се: „да ли је овај истински духовни прегалац савремене српске критике традиционалист трајно опседнут поетичком проблематиком модернизма, или модернист окренут вредностима традиције пред авангардним и постмодерним искушењима националне литературе?“; Радивоје Микић „разговетно осветљава тематску слојевитост, морфолошку разноврсност, особености песничког поступка и значењско богатство... поезије“, те тако врши праве „хеуристичке пробоје“; Пантић „уме и да се учини невешт и да тежиште интерпретације стави на сасвим споредну страну дела“, али „не губи из вида ни рубно подручје песничке речи“, док Кристијана Олаха, „вршњака знаменитог романа о којем пише“ (*Хазарски речник*), одликује „висока теоријска спрема и темељна, акрибична обавештеност,“ те „интелектуална одважност“, што потврђује како одређивањем статуса „истине као пресудне за тумачење“, тако и поставком питања које „проистиче из Олаховог херменеутичког увида“ – „културолошко-аксиолошког статуса ’Хазарског речника’ у будућем вредносном поретку националне културе“.

Књигом *Меџакритички излеџи* Марко Паовица је, дакле, кроз четири целине, као четири стране свог мета­критичког света, описао круг сопствених истраживања, промишљања и преиспитивања савремене српске критичке мисли. Посве објективан, склон непроизвољности и аргу­ментовању ставова, аутор је озбиљно схватио мета­критички позив, етички и естетички га осмишљавајући. Самим тим је својом књигом донео нове или полузаборављене увиде писане пре двадесетак година, којим је синтетичком концепцијом указао на не тако безазлене апорије српске критичке мисли.

Др Јелена Ђ. МАРИЋЕВИЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српску књижевност и језик

jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs